

Virág Zoltán

Zenei újságírás és rádiós műsorkészítés felsőfokon

(Fenyvesi Ottó rockesztétikájáról)

Ćurković-Major Franciska tiszteletére

Az 1970-es és az 1980-as évtizedek Jugoszláviájában virult a zenekereskedelem. A zágrábi (Jugoton, Suzy), a belgrádi (PGP-RTB, Jugodisk), az aleksandrovaci (Diskos), a ljubljanei (ZKP RTLJ, ŠKUC), a maribori (Helidon) és a szarajevói (Diskoton) kiadók kazettákon meg hanglemezeken egyaránt ontották a hazai s a külföldi albumokat, a vevőket csalogató válogatásokat. A tömegeket vonzó fesztiválokkal, koncertsorozatokkal, klubeseményekkel tarkított kulturális élet pezsgéseit követő, ezen belül a képzőművészeti és az irodalmi vonatkozásokat sem szem elől tévesztő orgánumok száma megsokszorozódott. A reménységek felbukkanásáról, az újabbnál újabb irányzatok térnyeréséről hírt hozó sajtótermékek (pl. *Pop Express*, *Džuboks*, *Rock 82*, *Pop Rock*, *Start*, *Ritam*, *Quorum*, *Polet*, *ITD*, *Mladina*, *Problemi*) egyik legizgalmasabbika, az alapítási dátumát a címével jelző *Rock 82* éppen a maga indulási évében tette közzé szerkesztőségi felkérését, amelyre összességében 2874 professzionális és kezdő társaság válaszolt vissza, hogy tanújelét adja létezésének, öt évre rá pedig Petar Popovićnak, a PGP-RTB menedzserének becslése szerint már 30–50 foglalkozásszerűen ténykedő, illetve 5000 körüli amatőr csoportosulással¹ kellett kalkulálni országos viszonylatban.

A lemezgyártás busás haszonnal járt, előre megjósolható és elkönnyvelhető piaci kondíciókat, üzleti sikereket eredményezett. Milliós könnyűzenei tételekről volt szó, ahol a rock, a punk, a post-punk, a new wave és a Neue Deutsche Welle produkciók a teljes termelés igen jelentős hányadát tették ki. Az új nemzedékeket stimuláló, a feltörekvő korosztályok érdeklődését kielégítő s ébren tartó igyekezet nyomán egyre-másra születtek a hat tagköztársaság és a két tartomány vételi körzeteit lefedő, az adott nyelvi-kulturális közegek szükségleteihez igazodó rádióműsorok, televíziós adások. A zágrábi, a belgrádi, a ljubljanei, a szarajevói, az újvidéki és a szabadkai sugárzású programok a városias szellem hangkrónikáiként, képi dokumentációiként töltötték be szerepüket, a lapkiadványok közvetítette ismeretbővítéshez és vizualizációhoz szorosan felzárkózva.

A szakmai becsületükre vigyázó, a hírnevükre kényes újságírók és lemezlovások, az éterből vagy a képernyőről ismert jeles ízlésformálók a szimpla szórakoztatáson túlmutató, nemes célokat tűztek ki, hiszen nem pusztán tudósítani, terefe-

▼
¹ Erről Sabrina Petra RAMET, *Shake, Rattle and Self-Management: Making the Scene in Yugoslavia*, in *Rocking the State (Rock Music and Politics in Eastern Europe and Russia)*, ed. S. P. R., London and New York, Routledge, 2019, 109.

réli kívántak a fiatalokról. Az oldott légkörű csevejre szorítkozást túlszárnyalva alkalmazkodtak hozzájuk, lenni és tenni akartak értük, körültekintően reflektálva az identitásképzeteikre. Fogadókészségük kiterjedt az etnikai hovatartozásukra, a familiáris kötelékeikre, a műveltségi fogódzókra, az egyedi nyelvszokásaikra meg a divatkövetéseikre. Valós idejű és késelem nélküli informálással tudtak szolgálni az őket érintő történésekről, miközben a régióközpontokban, a kis- és nagytelepüléseken ugyanúgy biztosították számukra a nyilvánosságot. A muzikális felkarolásból és ráhangolásból bárki részesülhetett: a támogatás és a tehetségfelmérés az ismeretlenség homályából kitörni óhajtóknak egyformán járt, miként a helyi kuriozitások sem maradtak említetlenül, lajstromozatlanul.

Önálló, magyar nyelvű hivatalos szaklappal — a létszamarányos és kvótatípusú részesítési mechanizmusok karakteréből adódóan — a vajdasági magyarság nem rendelkezhetett, ellenben arra, hogy beágyazódásai okán a zene a múlt, a jelen, a jövő feldolgozásának jelzőfénye s iránytűje, az emlékezeti raktározás elengedhetetlen segédeszköze lehet, jó pár értelmiségi ráeszmélt. Remek tollú írástudókként, mikrofonra érett és/vagy képernyőre termett házigazdákként sem maradtak restek erről meggyőzni olvasóikat, hallgatóikat, nézőiket. A *Híd* némely számában, a *Buksi* meg a *7 Nap* oldalain, az *Ifjúság Szava*, majd *Ifjúság* utódjaként létrejött *Képes Ifjúság* belivein, továbbá a szintén az *Ifjúság*ból kinövő *Új Symposion* bizonyos példányaiban, nem is beszélve a *Magyar Szó*hoz péntekenként toldalékolt műsorfűzet (*RTV-Újság*) hasábjairól, rengeteg odafigyelésre méltó szöveget találni, amelyek a mindennapi tevékenységek gyakori háttérszínesítését nyújtó slágerélvezet fülnek tetsző kellemességét és kényelmességét a jelentékenységről-jelentéktelenségről döntés próbatételei szituációival bátorítottak kiegészíteni vagy felváltani.

Egy magával ragadó fizikai élmény részletesebb magyarázatával előrukkolván sarkalltak közös gondolkodásra. Latolgatásra készítették a kitartóbb érdeklődésűeket, a mélyebbre ásásra rávehetőket azzal kapcsolatosan, hogy a láthatatlanság, a súlytalanság dacára, vajon mi teszi a különböző lejátszóeszközökön hozzánk eljutó zené(ke)t felszabadító hatásúvá, felforgató erejűvé; a ritmikai szabályozódások, az effektusláncolatok és a zörejhalmazódások mit adnak hozzá tényleges tereinkhez. Bár közegük a levegő, olyan élettelség áradásait, rekonstruálódásait kaphatjuk általuk, amelyeket eredetileg valahol máshol, tőlünk szeparáltan bontakoztattak ki és rögzítettek, ráadásul azon létterepeinken, ama meghittebb zónáinkban sem kötelező a nélkülözésük, ahová más művészeti alkotások aligha jöhetnének velünk, bajosan kísérhetnének el bennünket. Kiváló bácskai, bánáti, szerémségi zurnaliszták, lemezlovasok és adásszerkesztők (többen közülük egyszerre mindhárom mesterséget űzték kenyérkereseti céllal)² kísérleteztek azzal, hogy e megfoghatatlan észleleti sűrűsödéseket intellektualizálják a szubjektivitás tisztaságának megőrzésével.

▼

2 A teljességre nem törekedve, ám a magyarországi tizen-huszoneveseket (köztük valaha engem is) lenyűgöző rádióközvetítésekre részrehajlóan visszarévedve, hadd említsem az alábbiakat: Szkopál Béla: *Futótűz*, *Hangrázda*, *Pipsz*; Kovács Károly: *Péntek van*, *Újdonságok a Duna utcából*, *Yü-Rock*, *Zenebona* (televíziós változatban szintén létezett); Krekovic Ferenc: *Pop-Top*; Vörös

A vajdasági rockújságírás palettája 1981. december 4-én egy csapásra megváltozott, amikor a *Magyar Szó* Bartuc Gabriella szerkesztette és Szombathy Bálint grafikai kivitelezte műsormellékletében szabad utat és állandó bázist kapott a *Koko nyomoz* hírcsokor. Ekkor még nem egyértelműsödött, a 18. oldalon bemutatkozva ki öltötte magára a detektív jelmezt, ki az elhivatott ötletbirtokosa a dolgok tisztázását vállaló, csavaros eszjárású horvát gyerekhőst³ druszává tevő önelkeresztelésnek. A *punk még mindig nem halott!* című leedszi fesztivál-kedvcsinálójának megnyilatkozási módja viszont kétséget sem hagyott afelől, hogy e kilétét leplező figura a lázadó hajlandóságot, a dühöt, a bomlasztó energiákat mekkora becsben tartja. Akik rock and roll mediátori tündöklését figyelemmel kísérték (táboruk hatalmasra duzzadt az évek, évtizedek röptével), villámgyorsan kimozdulhattak a holtpontról, s a bizonytalanságból vagy a nulláról a „megvan, ez az, erre vártam” szintjére ugorhattak.

A tónus közvetlenségéből, a változatos tartalmakkal ellátottságból (mit ajánlatos, mit főleg hallgatni, melyek a kurrens hazai s külföldi fejlemények, miféle technikai szenzációk esedékesek stb.) kiviláglott, mi itt a tét: megérteni és megértetni a zenét, a hatásmechanizmusának kérdéseivel közelebb férközendően. Remélve, hogy az ezekről magvasan számot adás a muzikális megszálltság titkainak megfejtéséhez kínál kedvező alkalmakat, a fanatizmus privilégiuma pedig kommunikatív összeköttetésbe, prosperáló kölcsönviszonyba léptethető a külvilág legérdekesebb dimenzióival. 1982-től a Taylor, 1984-ben a Bill, 1984 táján és az azutáni hosszabb periódusban már több tucatnyi névvel illeti magát szerzőnk, aki e kameleonszerű, trükkös személyiséggyarapítással éppen azt szorgalmazta, hogy a vele tartók tudatába minél tartósabban belevésődjön: „a XX. századi zene kapcsán többé nem beszélhetünk *nagy zenei stílusokról*, hanem zenei kategorizációk, vagy zsargon kifejezéssel élve, egyedi és formailag sokszor kategorizálhatatlan zenei művek, opusok vagy gyakorlatok stílusbeli/stiliztikai aspektusai kerülnek előtérbe”⁴.

A régió művelődési térképével otthonosabban boldogulók előbb-utóbb rájöhetnek, hogy a (neo)avangardista retorika, a konceptuális kiérlettség, a művészetbölcseleti és szépirodalmi felvérteztség valahonnan ismerős. Az eszmetiprás csillapíthatatlan kritikai szenvedélye, az ideológiai megkötésekre rá se hederítés rokonszenvesége az *Új Symposion* Sziveri János köré gyűlő szerkesztőségének meghatározó személyiségére, Fenyvesi Ottóra utalt. Ő az 1970-es évekbeli indulása óta

▼
József: *Slágerparti*; Kiss János (Manó): *Rádiódiskó*; Milenkovics Kamenkó: *Hangverem*; Pálfi József, Mamuzsity László, Buckó György és mások: *Fiatalokról-Fiataloknak (FIFI)*

3 Ivan KUŠAN, *Koko és a szellemek (Koko i duhovi)*, ford. MAJTÉNYI Mihály, Novi Sad, Forum Könyvkiadó, 1962; *Koko Párizsban (Koko u Parizu)*, ford. FEHÉR Ferenc, Budapest - Újvidék, Móra Ferenc Könyvkiadó - Forum Könyvkiadó, 1973. E művek a *Koko u Kninu* részzel trilógiává bokrosodva jelenleg is töretlen közönségnek örvendenek. Színhadi adaptációk keletkeztek, a *Koko és a szellemek (Koko i duhovi)* az író fia, a rendező Daniel Kušan varázsolta stábjával a mozivásznonra. A film premierjétül a Pula Filmfesztivált (Pulski filmski festival) választották 2011. július 16-án.

4 Miško ŠUVAKOVIĆ, *A muzikológia és az etnomuzikológia fogalmi konstitúciójáról*, ford. TERNOVÁČZ Dániel, in *Színkép, hangkép, összkép (Írások elméletről és gyakorlatról)*, szerk. VIRÁG Zoltán, Szeged, Tiszatáj Alapítvány, 2018, 58.

ugyanazt a műbírálói, költői és képzőművészi attitűdöt képviselte: a súrlódásoktól sosem visszariadva lépett fel a popularizáló és vulgarizáló ártalmassággal szemben. Az elüzletiesítettség buktatóit és a népszerűség-hajhászás árnyoldalait boncolgatta, takarékoskodott az ajnározásokkal, mellőzte a fogyasztói bezsongatásokat. Nem élőködött mások kreatív teljesítményén, rendületlenül kalauzolt s eligazított, a fősodron kívül eső folyamatokat elemezte a szubverzív tendenciák taglalásával.

A punkról tudományos választékossággal magyar nyelven először érkező, Balázs Attila markáns dalszöveg-tolmácsolásaira (Sex Pistols, Richard Hell and the Voidoids, The Viletones, Talking Heads, The Hummers) hagyatkozó Szombathy Bálint, továbbá a zágrábi (Film, Haustor), a belgrádi (Idoli, Šarlo Akrobata), az újvidéki (Kontraritam, Foto Model) bandákat osztályozó Pogány Imre⁵ egyengette sávonkon közlekedett, tövig nyomva a gázt. A védőbástya szerepét töltötte be az alternatív kulturális és a független zenei érintkezéseket tanulmányozva. A slágerfelhozatalra pillantásaival az underground színtér mozgolódásait pásztázta, lépésről lépésre alakította ki annak tematikáit, hogy a mainstream ingerküszöbéig el nem érő mozzanatok minél inkább fókuszba vonódjanak. A *New Musical Express* és a *Melody Maker* independens lemezrangsoraiból csemegézett, szakértőket kért fel szavazásra, sőt 1984-ben az olvasók küldhették be voksaikat (hármat-hármat) a legjobb jugoszláviai és külföldi slágerek, együttesek meg szölisták, valamint nagylemezek tekintetében.

A *Képes Ifjúság*ban felfuttatott *Pop-Rock* blokk, 1983 tavaszához érkezvén, vérátömlesztésre szorult. A márciust nyitó számban Dzsino Tepszi kezdte publikálni *Enciklopédiáját* (Adam Ant érdemelte ki az első szócikket), és a társaságában Rudi Radiátor startolt karakán hangulatjelentéssel: „A punk és az újhullám képviselői radikálisan átértékelték a hazai rock'n'rollt. Néhány évi fellendülés után tavaly már lanyhult valamelyest az iram.”⁶ Ha esetleg valaki még tétovázott a személyazonosítással kapcsolatosan, a hónap közepére nyugodtan konstatálhatta, Koko és eltökélt alteregói (Dr. Koko Taylor, Koko Lublana, Borojevics Koko, Dominikosz Tetrakopulosz, Tarzán Dávid etc.) népesítik be ezt a felületet is. Az *RTL-Újság*ban természetesen tovább kutató-vizsgálódott (a *Koko nyomoz*szal töltötte el a leghosszabb időt egyhuzamban), de ezen a felségterületén masszívabb méretekben kama-toztathatta mindazt, amit előző őrhelyén felfejlesztett. Riportokkal, beszámolókkal, hajdani toplistákhoz visszakanyarodásokkal bővült a kör, zenekari profilokkal az egyik, minősítésekkel a másik oldalon.

▼

5 Vö. SZOMBATHY Bálint, A punk rock néhány vetülete, *Híd*, 1978/június, 709-727. és POGÁNY Imre, Ifjúság '80 – Szabadka, *Új Symposion*, 1980/december, 449-454. Szombathy Bálint, alias Art Lover, Karen Eliot eltérő időszakokban (1971-1972 és 1985-1991), Balázs Attila és Pogány Imre a Sziveri-érában (1980-1983) reprezentálta az *Új Symposion* szerkesztőségét. Utóbbi a Sógor együttes basszusgitarosaként írta-pengette be magát a muskátli zene, másik definíciója szerint a lakodalmas rock történetébe. Egyébként a zombori kötődésű alakulat énekese, Kazimity János az 1990-es években Szegeden igazgatott lemezboltot. Tesztelésébe, vizsgáztatásába még a legkukacoskodóbb gyűjtők bicskájá is beletörtött, mert a horvát, a szerb és a szlovén nyelvenességekkel egyetemben bármely ritkaságot előkerített.

6 Rudi RADIÁTOR, Godine ljubavi – U škripcu, *Képes Ifjúság*, 1983, március 2., 25.

Áprilisban belegyalogolt a Locomotiv GT szerelmeseinek lelkébe, s ugyenezzel az elánnal taposott bele a Magyarország felől átszállingózó vinylekért epekedők önérzetébe, mivel kijelentette: „a demagógia uralja az LGT dalait, de általában a magyar rock-zenét is”⁷. Hozzáfűzvén, hogy aktuális korongjuk „amolyan vidéki zsidóbásár, amelyen kínálnak egy kis diszkós, egy kis jazz-rockos, egy kis balladai hangzást, puhány, fásult, gicces pop-zenébe burkolva”⁸. Kilenc felpaprikázott szabadkai lány, a felkapottságra hivatkozva, kollektíven kikérte magának ezt a sértést, egy magyarországi levelező azonban pártját fogva pendült vele egy húron. A reagáló Dr. Koko Fenomén felhívta a figyelmet a kelendőséggel takarózás tarthatatlanságára: „Köztudomású, a hígított, olcsó, rossz muzsikának is lehet nagy vásárlóközönsége. [...] Éljen, dúljon az ízlésháború! LONG LIVE ROCK AND ROLL!!!”⁹ Alapvetéssé emelte, hogy az agyonreklámozottság nem fokmérője az igényességnek, csöppet sem szavatolja a fajsúlyosságot. Hanyagolta a fogadatlan prókatorrrá válást, nem merészkedett tanácsokat osztogatni arra nézvést, mitől tartózkodjanak, merre tendáljanak a művészek. A Loksi esetében sem a nóvumaikat vitatta, Presser Gábor gárdájának hangszeres tudását kicsinyelte, netalán a tekintélyes múltjukat halványította, hanem a megfeneklésükre, a vakvágányon veszteglésükre világított rá kendőzetlenül.

Szűz Mária szentelt hónapja kevés jóval kecsgetve köszöntött be, hiszen az *Új Symposiont* vállukon cipelők körüli hatalmi ólálkodások, az évek óta húzódozó politikai bujtogatások és a közvadrólói vegzálások május 9-ére fegyelmi eljárásokban, leváltásokban s állásvesztésekben csúcsosodtak ki. Az *Enciklopédia* berekesztődött, egy kivételes brit szintipop duó, a Blancmange zárta a gyűjteményt (sajnos nem derült ki, lappangott-e komplettebb anyag az asztalfiókban). Dzsino Tepszi helyett Dzsινό Merges (a feldúltságra utalás kiszúrja a szemet, akiét nem, léptesse a hosszú ékezetet mint lemeztűt egy magánhangzónyival arrébb) búcsúzott május 18-án. A rovat szerencsére épségben maradt, a többiek, főleg Milenkovics Kamenkó és Kontra Ferenc, nem hagyták kialudni a tüzet.

A szilenciumra kárhoztatottság és kényszerpihenő 1985 márciusáig tolódot ki. Öröm volt az ürömben, hogy a felcserélhető, egymásra rétegezhető, egymásba átgyördíthető fantázianevek magas színvonalon garantálták a „leples bitang” pozíciójának betöltését. Az egzisztenciális kisiklatás alattomoságai és a belengetett bizalommegvonások,¹⁰ a verseskötetei kiadásának füstbe menetele nem szegték Fenyvesi Koko Ottó kedvét. Kollázsok garmadáját hozta létre, videóinstallációkat készített, rádiós műsorfelelősként szerzett híveket magának. Nem is keveset, mert

▼
7 Dr. Koko TAYLOR, Lemezismertető: Locomotiv GT – X., *Képes Ifjúság*, 1983. április 6., 24.

8 Uo. 24.

9 Dr. Koko FENOMÉN, A beérkezett levelekre válaszolva, *Képes Ifjúság*, 1983. április 20., 24.

10 A *Magyar Szónál* dolgozó menyasszonyát (az azóta eltelt negyven évben már feleségként jobban-rosszban kitartó Bartuc Gabriellát) behívatta a főszerkesztő, a zsandárságtól, komisszárságtól megrészegült Erdélyi Károly, ingerülten ecsetelvén, mennyire nehezményezi, hogy egy zűrös alakot, anarchista bajkeverőt választott párjául.

a *Zenedoboz*, a *Hangverem*, a *Zenei kaland* felvillanyozó programjait szülőhazája határain túl bármikor lehetett fogni.

1985 tavaszára beállt némi enyhülés, így a jugoszláviai magyar fiatalok hetilapjának *Maximum Rock'n Roll* fejléce alatt Dzsoni ott vehette fel a fonalat, ahol Dzsínóként korábban elejtette. Mint eddigi debütálásaikor, most is frissen bevezetett húzónévvel, a mumus, a zsákos ember, a fekete karom szláv és török származékaira rímelő Karapandzsával jegyezte bemutatkozását, leszögezve, hogy „a valamennyivel »komolyabb« rock és szubkulturális tevékenységekről, problémákról”¹¹ szeretné folytatni elhallgat(tat)ása utáni párbeszédét lelkes rajongóival. A negédes dallamokra, az álértékekre, a torz ideák, fals eszmények rabigájára nem pazarolja energiáit, kíméletlenül harcot hirdet a szórakoztatóipar kifacsart bábjai, a gerinctelen csillagocskák, a minőségek szégyentelen lezüllesztői, a hallás beszennyezői ellen. A katarzis személyes üggyé avatását és az alkotói tempó árgus szemmel követésére fölesküvését tükrözték a belgrádi Partibrejkerst dicsérő szavai: „Vad és nyers rock and roll-juk új fejezetet nyit a YU-rock történetében, megjelenésüket éppoly korszakalkotónak tartom, mint a PANKRTI és a ŠARLO AKROBATA feltűnését, a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején.”¹²

A Csernik Attila grafikai szerkesztői virtuozitását és elsőrendű arculatkialakításait illusztráló (a topolyai összetartozást nyomatékosítóan mindig képzőművész mesterének vallotta őt Fenyvesi Ottó), a zenei szakíróként sem megkerülhető Dormán László és Lennert Géza trendteremtő fotográfiáival ékes periodika április 17-én míves logóval, valamint apró írásmódbeli változtatással (*Maximum rock and roll*) ért arra a lépcsőfokra, ahonnan védőernyőt nyújthatott a hirdetésipar viszásságait lemeztelenítő elszántsághoz meg a manipulatív imázsépítés és a sztárlűrökkel kérkedés csattanós elutasításaihoz. A mostohán kezelt gyűjtőkategóriák és a szokatlanabb stílusmutációk az őket megillető nívón tálatattak. A terítékre kerülésükhöz eligazítás dukált: „Amikor rovatunkat beindítottuk, a passzív zenehallgatásnak ködfelhőjét, áporodott levegőjét szerettük volna megbolygatni, és valamennyire előrelendíteni pop- és rock-kultúránkat is. Szeretnénk, ha egy kicsit el is gondolkodnátok azon, amit napról napra hallgattok, hogy egyáltalán reagáljatok, megfogalmazzatok véleményeiteket, fenntartásaitokat...”¹³

Az innen-onnan felszedegetett, összekapirgálgatott értesülésmorzsákkal zsonglörködést, az ünnepélyeskedő porhintést vagy a pletykákkal bűvészkedést félresöpörve, az átszűrt, a letisztázott észrevételek és az elvszerű megfontolások

▼
11 Dzsoni KARAPANDZSA, Belgrádi rockerek Zágrábban (A SZISZ szervezésében), *Képes Ifjúság*, 1985. március 27., 19. Vidámító adalék, hogy e választásával a fejedelmi főztők és a legnyerőbb receptek Jugoszláv szakácskirályát, az 1970-es évek derekától egyeduralgoló Stefan „Stevo” Karapandžát szintén csatasorba léptette és nyelvi játékba hozta áttételesen.

12 Uo. 20.

13 SZEGÉNYLEGÉNYEK, A beérkezett levelekre válaszolva, *Képes Ifjúság*, 1985. május 15., 19.

kincsesbányájában dűskálás eshetőségei kristályosodtak ki. A ritmikai csapongások, a dübörgések, a döngések és robajlások óriáskerékére felkérkedés révén bárki olyan mezőkre láthatott rá, ama terenumokat fürkészhetette s járhatta be, amelyeknek benépesítőit egyező szándékok vezérelték, hasonló motivációk hajtották: „meghökkeníteni, felrázni korunk videóval, poppal, glamourral és technológiával megnyomorított, elkorcsosult és »szkeptikus« fiatalságát”¹⁴.

A *Maximum rock and roll* cím a punk és a hardcore magasztalásában élenjáró kaliforniai (Berkeley, San Francisco) rádióműsorra (1977-től) és fanzinra (1982-től), Tim Yohannan (Tim Yo) *Maximumrocknroll*, *Maximum Rocknroll*, *MRR* néven elhíresült teremtményeire alludált. A pecsétmintájú, a jelvényalakú kivágatok, a filctollazást, a ragasztgatásokat idéző szalagszerű feliratozások speciális ízeket hoztak és hordoztak. A montázsolós illesztések, a xerox-másolatosságra, a nagyításokkal és a kicsinyítésekkel operálások félreérthetetlenül sugallták, meddig nyúlnak a gyökerek. Az újfent kétszeresére terebélyesedett oldalmennyiség, a félszáznyival szaporodott pszeudonima által foganatosított sokkterápia és rocktréning egyre szorosabbra szőtte a rokonsági szálakat. Fenyvesi Ottó a visszaszorítottság miatti tiltakozás ethoszából szemernyit sem engedve gondoskodott a tájékoztatási mulasztások csorbáinak kiköszörüléséről. Önmagát multiplikálva lőtte ki torpedóit, gyújtóbombázta és rakétavetőzte az elkényelmesedett, közönyössé tompult zenei sajtó¹⁵ hídfőállásait.

A nevek kibérléseivel (pl. Blaise Cendrars, Modesty Blaise, Koko Orwell, Koko Warhol), a csapattá gyúrásaikkal (pl. Anti Money League, Peace Brother!, Koko Oktoberfest, Koko Press, Koko Production, Koko Sounds), a betájolhatóságot (pl. Koko 54, Koko Gunaras, Koko Goes to Ljubljana, Koko Hollywood), a miheztartást (pl. Koko NO. 1., Koko 007, MC Fantomas), a haladása mérföldköveit (pl. Koko Sztereó, Koko Ro/c/Koko, Koko Metal, Koko Stooges, Koko Ramones, Koko Devo, Koko URH) konkretizáló csoportba szedéseikkel a maszkok bőségszarujából részeltette felpörgettejtjeit.

A tervezés, a rendelkezésre állókból szemeztetés, a viselés, a levétel és a csereberélés gesztusait¹⁶ gátlásoktól mentesen párosította, döntően úgy, hogy a hivatása és a szakmája következzen az álarcokból. A pártcenzori packázásokra fittyet hányva az interszjektív jelleget favorizálta. A kultúrantikat majréztató fricskaként fogalmazott intelmeket a kétségekkel viaskodó elveszettebbeknek. Körülbelül ilyesformán: Kellemes csengésű fedőneveim sokasítójává levésem, utánozhatatlan DJ-évé avasztásom a veletek kezdeményezett dialógus folytán valósulhatott meg. Nemcsak

▼
14 KOKO, a hattyú, A „fekete” hattyúk avagy a rock halála és újjászületése, *Képes Ifjúság*, 1986. április 2., 20.

15 Ehhez Eddie PILLER and Steve ROWLAND, *The Rise of the Punk Fanzine*, in E. P. and S. R., *Punkzines (British Fanzine Culture from the Punk Scene 1976-1983)*, London, Omnibus Press, 2021, 72.

16 Ezekről Vilém FLUSSER, *The Gesture of Turning a Mask Around*, in V. F., *Gestures*, trans. Nancy Ann ROTH, Minneapolis – London, University of Minnesota Press, 2014, 91.

önsegélyező névtenyészto és -dekoratőr vagyok tehát, hanem más szükölködökeinek is a kifundálója, adományozója. Megtáncoltatlak benneteket, ám nem úgy, ahogy az orromra koppintva, a számat betapasztani próbálva tették velem, hanem mindannyiótokat jókedvre derítve, becsülve, pártfogásba véve.

Seregnyi rezdülésével az újdonságfaktorokra összpontosított, az izgalom felrófolására szövetkezett. Zenei zarándoklataival, ingyenes dózisokat ajándékozó különóráival a fáziskéséses vágyakozásokat, a fékezett habzású elégedettségeket zárójelezte. Nem a belegyömöszölni, a torkon lenyomni módszereit kultiválta javaslataival, sokkal inkább a tudásszomjat, a felhorgadt kíváncsiságot aknáztá ki az istenekké és istennökké felpumpált popsztárokénál számtalanszor érdekesebbek buzgólkodásaira fordítván a szót: „Legújabban a különféle alternatív zenei törekvések (indusztriális-rock, hardcore-punk, psychobilly, retrográdizmus, atonális-muzsika stb.) jelentik az újat. Ezek őrzik a rock-szellemiség parázsló tüzét...”¹⁷ A kereszteződésben és átfedésekben bővelkedő hálózati beágyazottságával (mindenekelőtt a ljubljanaei testvérmagazinnal, a *Mladinával* kooperálva), a horvát, a szerb, a szlovén, a bosnyák és a macedón élharcosokat tömörítő baráti-bajtársi szövetségeire támaszkodóan demitologizálta a szórakoztatóipari hierarchiát, megakasztva-megszaggatva ezzel a föltupírozott hírességek táplálékláncát.

Egyik kedvenc ljubljanaei műsorát, a *Rock Frontot* gardírozó Igor Vidmarral (aki a Radio Študentet fellegvárrá, a „punk ortodoxia erődítményévé”¹⁸ intézményesítette) a jugoszláviai atmoszféráról megejtett eszmecekerjűkben arra lyukadtak ki: „Nyilvánvaló, hogy nem a fiatalok kreativitása van válságban, hanem az elképzelések megvalósítása. [...] Nagyon könnyen meg lehetne cáfolni a videofelvételekről ismert »menő együttesek« fámáját egy gazdasági és esztétikai kritériumokon nyugvó »rock-promócióval«.”¹⁹ A jugoszláv rock-szcénában kettejükön kívül senki nem törődött ennyire a punk és alternatív zenével, a növekedési kilátástalanságok felkorbácsolta ifjonti bedühödés zajkörítéseinek²⁰ megkedveltetésével. Nemzetiségétől függetlenül bárki rájuk állíthatta a keresőgombokat és a rádióantennákat. Horvátok, magyarok, szlovénok, szerbek százai és ezrei csüggttek műsoraikon, beleértve a rockszakértői profizmusukról nevezetes eszéki (Goran Rem, Delimir Rešicki) és újvidéki (Vojislav Despotov, Vladimir Kopicl) szépíró kollégákat-cimborákat. Kulturális fegyvertáráik, stúdió-feelingjeik másokéival összemérhetetlennek bizonyultak.

17 KOKO and RUDI, („Tézisek” a rockról), *Képes Ifjúság*, 1986. június 18., 32.

18 Gregor TOMC, „Comrades, We Don't Believe You!” Or, Do We Just Want to Dance With You?: *The Slovenian Punk Subculture in Socialist Yugoslavia*, in *Made in Yugoslavia (Studies of Popular Music)*, eds. Danijela Š. BEARD and Ljerka V. RASMUSSEN, New York and London, Routledge, 2020, 199.

19 Woolie TRIXIE, Igor Vidmar a hazai rockzenéről, az alternatív kultúráról, a koncertszervezésről, *Képes Ifjúság*, 1988. március 16., 20.

20 Ezekről Frances DYSON, *Infinite—Noise*, in F. D., *The Tone of Our Times (Sound, Sense, Economy, and Ecology)*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 2014, 53.

A bármely hallható hang zenei célzatú felhasználásának John Cage-i kitételét,²¹ az interjúiban, esszéiben annyit emlegetett Jacques Attali zajfelfogását²², illetve a topfilozófusaként aposztrofált Arthur C. Dantonak a konvenciók mögé bújással nem hitelesíthető diszturbatív praxiselvekről vélekedését²³ ekképpen foglalhatnánk keretbe: „Elkülönítik a művész személyiségét, és elhitetik velünk, hogy a művész egy megközelíthetetlen elithez tartozik, és hogy csak ez az elit képes művészetet létrehozni. Ez hamis. Ehelyett mindenkit arra kell tanítani, hogy mindenki csinálhatja és felfedezheti a művészetet. Arra kell tanítani, hogy nincs szép vagy csúnya zene, hanem csupán új vagy régi zene, és hogy minden zene, a rock and roll, a ye-ye, a katonazene stb. érvényes.”²⁴

1988. április 20-ára tört meg a jég, ekkor harangozzák be, hogy *Maximum Rock and Roll* címen program indul keddenként az Újvidéki Rádióban, s a levélben postázott kívánságokat, észrevételeket mindenki Fenyvesi Ottónak szíveskedjen adresszálni. A lármás, kikölkentő tonalitást fegyverként használva serénykedő Koko Kommando az esztétikai bemérhetőséget, a kommunikatív fesztelenséget a zajban, a monotóniában, a disszonanciában rejlő potenciálhoz illeszkedtetten. Az efféle kísérletezési távlatokba simulásokat, a tudattágításhoz folyamódásokat és az érzékeket serkentő processzusoknak való önátadásokat²⁵ javallotta hétről hétre. A valóság és a képzelet spektrumát az éterbe meneküléseken keresztüli üzenet-áramoltatással szélesítette ki,²⁶ a régi nótákat leporoló *Naftalin* rovatával, a szépirodalmi és képzőművészeti minikurzusainak beékelésével pedig ismét rádobott néhány lapáttal. Európai (francia, belga, holland és finn) zenekarok felvételei landoltak az Újvidéki Rádióban, miután egy szerb jótevője közvetítésével a Kaliforniai-öböl fanzinjában kifaggatták, az elérhetőségeit szétkürtölték a világban. Persze az újvidéki és a kragujevacai porond punkjai (Dva Minuta Mržnje, KBO!) sem tétlenkedtek promóciós szalagjaik kézbesítésével. A rockmelódiákat, a pophíradásokat vegyítő-szembebesítő okfejtéseivel kényes társadalmi és politikai témákat előlegezett. Az általa

21 Lásd John CAGE, *A zene jövője: Credo*, in J. C., *A csend (Válogatott írások)*, vál. WILHEIM András, ford. WEBER Kata, Pécs, Jelenkor Kiadó, 1994, 8.

22 Lásd Jacques ATTALI, *Bruits (Essai sur l'économie politique de la musique)*, Paris, Presses Universitaires de France, 1977

23 Lásd Arthur C. DANTO, *Művészet és zavarkelés*, in A. C. D., *Hogyan semmizte ki a filozófia a művészetet?*, ford. BABARCZY Eszter, Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 1997, 139.

24 Ben VAUTIER, *Minden zene — elég a zenéből*, ford. BIRKÁS Ákos, in *Kortárs képzőművészeti szöveggyűjtemény*, vál. TOLVALY Ernő, szerk. LENGYEL András, TOLVALY Ernő, Budapest, A & E '93 Kiadó, 1995, 159.

25 Ehhez Salomé VOEGELIN, *Noise*, in S. V., *Listening to Noise and Silence (Towards a Philosophy of Sound Art)*, New York – London, The Continuum International Publishing Group, 2010, 48.

26 Ehhez Brandon LABELLE, *Pirate Radio, Pirate Territories*, in B. L., *Acoustic Territories (Sound Culture and Everyday Life)*, New York – London, The Continuum International Publishing Group, 2010, 231.

puhatolt tárgykörök, a műfaji orientációs és stílustörténeti lényegre tapintások „a jelentőség vagy a kulturális presztízs indikátoraiként”²⁷ értelmeződtek.

Megvillanásaiból süttött a harsányságba ojtott felkészületlenségtől irtózás, a léleksztriptíztől megittasultság tagadása. Az igeterjesztő üdvözültség, a prédikátori túlhevültség one man show-ját nem szenvedhette. Gyűjtőtelepet és befogadó állomást biztosított a házilagos legyártással, a csatárláncos köröztetéssel küszködő vajdasági és magyarországi fanzinszerkesztőknek. Gyámolította a topolyai *Kétfalásbakancs* üzemeltetőit, Bábi Attilát és Rakk Lászlót, a csókai *Öröm* szülőatyját, Csipak Józsefet. Az önkiadás hőskorának budapesti, egri, debreceni prominensei, Lévy Tamás, Juhász Mihály, Rácz Mihály háborítatlanul vendégeskedhettek nála saját termésükkel.

A Krisztin Róbert megálmodta dél-alföldi fanzint, a szegedi *Tűzvonalat* szintén istápolta szövegajándékozásával. A fanyalgások és a visszautasítgatások rémét elkerülendő, Marton László Távolodó patrónusaként terjedelmi korlátokat nem szabva közölte a szerző végül 1990-ben egybekötve napvilágot látott, hiánypótló összegzését, a sokak szívét megdobogtató, bibliaként forgatott *Krisz-Rockot*. Pót alkotóműhelyt rögtönzött az *RTV-Újság*-beli kollégáinak, és kirepítő fészket rakott többek mellett Zoran Šećerovnak, Makai Józsefnek, Dezső Jánosnak, Csernik Emesének, Jódal Kálmánnak, Bartolec Iornak, Ürmös Attilának, Szabó Palócz Attilának. A délszláv háborúskodás siettette távozása után – ha nem is a tőle megszokott szilajsággal és műveltségi vibrálással – még fellelhető némi spiritusz a stafétát átvevők jazzt, klasszikus rockot s az európai kommerciális közhangulatot górcső alá vevő szorgoskodásaiban.

Gazdag skálán mozgó elegyes írásai, dalszöveg-átültetései, kommentárjai természetesen imitt-amott veszítettek időszerűségükből. A csiszoltságuk és a rétegzettségük ugyanakkor konzerválódott, a relevanciájuk nemigen halványodott. A Nikkel Lajosként (e leleményéből süvít a Kassák-követő intenzivitás) közrebocsátott, a költői képekkel teleszórt ritmikus próza és a művészetfilozófiai esszé határvonalait elmosó ciklusának bravúros nyelvi intarziái ma is kötetbe rendezésért kiáltó, végletekig vitt zsánerképek és élcelődő állapotörögzések a harmadik évezredbe áts/zuhanás előtti pillanatokról: „Fejünk felett Kelet-Európa dermed mozdulatlaná. Tovább, tovább a kék vonaton. Bőr-kopasz-skinhead-Rákosi Mátyás koponyák. Csókold a patkánypofát, a tűfogak közt hatolj le a torokig. Mellbimbó-önérzet. Koncert turhafüggönyben. Marquee klub. Halál díszkő. New guitar in the town. Romjasincs nemzedék. »No future!« Zsebhoki líra. Kitorölhető szaros segg, ez az évtized. Majd te is megérkezel egyszer, talán egy meleg tányér levessel. Csirkehús, saláta, narancslé. Oh yeaaaah!!!”²⁸

▼
27 Mimi HADDON, *Epilogue: The “Post” in Post-Punk*, in M. H., *What is Post-Punk? (Genre and Identity in Avant-Garde Popular Music, 1977–82)*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2020, 160.

28 NIKKEL Lajos, *Boorleg XI., Képes Ifjúság*, 1989. január 4., 23.

Estétikai elkötelezettségéből bárki tanulhatott. Tengernyi ihletet meríthetni a prezentációiból. Logisztikája, az RTV-Újságot kiteljesítő *Enciklopédiája* valószínűleg ösztönözte a máig legkiemelkedőbb magyar nyelvű kézikönyvekkel büszkélkedhetőket²⁹ meg azokat a tollforgatókat,³⁰ akiknek szenzibilitása az övével párhuzamba állítható, ikertőről fakadónak vagy egybeeső táptalajúnak mondható. Bedolgozott a *Magyar Narancs* Marton László Távolodó felvirágoztatta mellékletébe, a *Narancsfülbe*. Örömmel hozták le textusait a *Szivárványban*, a *Fossziliában*, a *Tiszatájban* és egyébütt. A *Maximum Rock and Roll* rádióműsorban játszott szettjei meg az újságrovatának cikkei, tudósításai nem véletlenül bontakoztattak ki kultuszt Csongrád és Bács-Kiskun megyében. Kihagyhatatlan szilveszter éjszakai, több órás antidiszkója, középpontban az évszakok maratonját tagoló, a hónapok hangulatát fémjelző songokkal,³¹ maradandó bulielemként tapadt meg az egykoron dekadenciára éhezők-szomjazók memóriájában.

A *Képes Ifjúságnak* szánt poszterei, kollázsai akadálytalanul kombinálták a hardcore, az anarcho-punk, a noise, az industrial, az experimental, a dark, a neofolk, az ambient motívumokat. A politikai doktrínákat, a hanyatlás, a hidegháború, a rendőri elnyomás sztereotípiáit a szubkultúrákon belüli és kívüli szorongások céltáblájaként egyaránt működtette, miközben pimaszul leckéztette a régebbi generációkat fogalmi csontosodásaik, bizonyos szimbólumokba kapaszkodásaik görcsössége apropóján. A családdal, a pénzkeresettel, s úgy általában a kényelembe süppedéssel, az unalomba fulladással csörtéző punkok sem úszhatták meg az öregedést. A kételkedő és hitetlenkedő tekintetek villámszórásában egyre nehezebben birkóztak meg az önarchiválással és a hibernálódással, az „ideológiai hitelességük karbantartásának bonyolult feladatával”³².

A perspektívaváltásokról és a bebábozódás, a megkövülés, a mumifikálódás emésztendő mivoltáról újabb keletűen elmerengve, Fenyvesi Ottó juttatott egy parányi löketet a bizakodásunk felélesztéséhez: „Azért merem remélni, hogy valahol (a garázsok mélyén) vannak még igazi rockerek, akik számára a zene nem kifejezetten szórakozás, hanem önkifejezés, kritika és művészet. Az izgalom, az élvezet, az erő, a kreativitás demiurgoszi energiáinak forrása. Az igazi rock and

29 HONTVÁRI László – SIKLÓS András, *Lexikon az újhullámról*, Budapest, Lapkiadó Vállalat, 1987; SZŐNYEI Tamás, *Az új hullám évtizede I.*, Budapest, Laude Kiadó, 1989; *Az új hullám évtizede II.*, Budapest, Katalizátor Iroda, 1992

30 Elsősorban Nagy Attila Kristófot, Garaczi Lászlót, Vágvölgyi B. Andrást, Torma Tamást, Pálinkás Szücs Róbertet, Hammer Ferencet, Hegyi Hill Zoltánt, Poós Zoltánt.

31 Szegeden sportot űztünk abból, hogy kicédulázzuk, katalogizáljuk, magnóra archiváljuk ezeket. Mondjuk az 1988-as évbúcsúztatójának robbanótölteteit: január: Aurora (*Anarchista kiáltvány*); február: Hollywood Beyond (*What's the Colour of Money?*); március: The Sisters of Mercy (*Lucretia*); április: Joy Division (*Atmosphere*); május: Ramones (*Baby, I Love You*); június: KUD Idijoti (*Hoćemo cenzuru*); július: Carmel (*Jazz Robin*); augusztus: Big Black (*The Power of Independent Trucking*); szeptember: Vice Squad (*You'll Never Know*) október: Iggy Pop (*Cold Metal*); november: Laurie Anderson (*Born, Never Asked*); december: Vágrázó Halottkémek (*Ki vele, az Istenért!*)

32 Russ BESTLEY, *Big A Little A: The Graphic Language of Anarchy*, in *The Aesthetic of Our Anger (Anarcho-Punk, Politics and Music)*, eds. Mike DINES and Matthew WORLEY, Brooklyn, NY, Minor Compositions/Autonomea, 2016, 65.

roll mindig ki fog bújni a piac ellenőrzése alól. Mindig lesznek olyan rejtett alkotói energiák, melyek megtermékenyítik a szórakoztatóipart, zavart fognak okozni (mint a vírusok), hogy felhívják a figyelmet a posztmodern kapitalista társadalom és a létezés feloldhatatlan ellentmondásaira.”³³

Dunántúlra áttelepülése óta sem hagyott fel a pongyolaságtól, a kvaterkázó fontoskodástól idegenkedő közönségtoborzással, a butítóan szájba rágott és előemésztett-felöklendett kultúreleségek halmainak eltakarításával. Nyilvános beszélgetéseken előfordulásai, a publikuma elé tárt tapasztalatai, zenei kiruccanásai és mementói a komolyan vétel precedensei. Az egyenrangúakként kezelés társas összejöveteleihez ragaszkodva, repertoárjával bő négy évtizede tartja sodrásban az ismeretszerzést, finoman és elegánsan rávezetve a neki bizalmat szavazókat, milyen tempóban csatlakozzanak melléje vagy kövessék szerteágazó nyomait. Ars poeticája, rendíthetetlen munkamorálja a rockmuzsika iránti csillapíthatatlan odaadásából és a szüntelen időráfordítást igénylő tanulási képességek artikulációját követelő írás szeretetéből fogant.

Hatvanegy esztendeje kering a jóslat a holnap számottevő művészeinek esélyéről – „The great artist of tomorrow will go underground”³⁴ –, amelyet Fenyvesi Ottó írói-képzőművészi bemutatkozása óta útbaigazításul fogadott el. Megnyugvással veendő, hogy eufónikus névkonstrukcióiról, e sziporkázó akusztikai építményeiről sem feledkezett el véglegesen. Kommandírozása, ritmusdiktáló mederbe terelése különben is elkél mostanság. Pontosan úgy, ahogy az *Eső* folyóirat 2022-es nyári számának küldött *Hétköznapi szürreál szériája Basszuskulcs* című tételében teszi, Kemény Zsigmond 1853-as regényét és a The Jam 1980-ban három hétig Angliában listaelső örökzöldjét evokálva: „Ködképek a kedély láthatárán: / az élet néha jobbról jön, máskor balról. / Föntről, lentről: Going Underground. / Olykor képes az összefüggések / és egy kis jó katarzisz kiváltására. / Amíg a basszus rőfögését hallgatjuk.”

▼
33 FENYVESI Ottó, *Broken Flowers*, in F. O., *Némely részletek (Feljegyzések, cédulák, bemásolások, vizuális fragmentumok)*, Szeged, Universitas Szeged Kiadó, 2009, 205.

34 Marcel DUCHAMP, *Where do we go from here?* Symposium at Philadelphia Museum College of Art, March 1961, trans. Helen MEAKINS, *Studio International (Journal of Modern Art)*, 1975 Jan/Feb (Volume 189, Number 973), 28.